

УДК 343.98

ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИННОГО ПОСЯГАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ НЕЗАКОННОГО ВИДОБУВАННЯ БУРШТИНУ

В. В. Сілко, аспірант Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України

Постановка проблеми. Стратегією національної безпеки України визначено найбільш пріоритетні напрями реформування та розвитку: у сфері правоохоронних органів – протидія організованій злочинності; у сфері забезпечення екологічної безпеки – ресурсозбереження, забезпечення збалансованого природокористування [1]. Визначення цих напрямів у Стратегії національної безпеки повною мірою зумовлено реаліями сьогодення. Адже, за оцінками заступника Міністра екології та природних ресурсів України С. Коломієць, нелегальний видобуток бурштину в нашій державі сягає від 120 до 300 т бурштину щороку, а обсяг тіньового ринку становить 230–300 млн доларів [2]. За даними прокуратури Рівненської, Житомирської та Волинської областей, зареєстровано кримінальних правопорушень за ст. 240 КК України: у 2014 р. – 244; у 2015 р. – 366; у 2016 р. – 270; за січень – червень 2017 р. – 142. Із них винесено підозру особам: у 2014 р. – 108; у 2015 р. – 135; у 2016 р. – 80; за січень – червень 2017 р. – 41; обвинувальний акт: у 2014 р. – 100; у 2015 р. – 98; у 2016 р. – 136; за січень – червень 2017 р. – 38. Вчинено злочинів групою осіб: у 2014 р. – 52; у 2015 р. – 40; у 2016 р. – 39; за січень – червень 2017 р. – 15. За період 2000–2015 рр. до Державного фонду дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння України (далі – Держсховище), що здійснює тимчасове відповідальне зберігання арештованого майна у вигляді дорогоцінного металу та дорогоцінного каміння, було передано 2 898,4 кг бурштину. Держсховище здійснює тимчасове відповідальне зберігання арештованого майна у вигляді дорогоцінного металу та дорогоцінного камін-

ня, у тому числі бурштину, з 2013 р. відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про реалізацію окремих положень Кримінального процесуального кодексу України» від 19 листопада 2012 р. № 1104. Станом на 4 грудня 2015 р. у Держсховищі знаходиться 355,2 кг бурштину, який був переданий органами, що здійснили вилучення, та зарахований до Держсховища; ще 9 357,9 кг знаходиться на тимчасовому відповідальному зберіганні [3].

Статистичні дані та аналіз результатів судово-слідчої практики вказують, що під час слідчих (розшукових) дій органи досудового розслідування мають справу з великою кількістю предметів, знарядь, засобів злочину, що містять різноманітний обсяг доказової інформації. Однак основним елементом, що підлягає доказуванню під час розслідування незаконного видобування бурштину, є предмет злочинного посягання. Забезпечення успішного виявлення, розкриття та розслідування злочину багато у чому залежить від наявності у розпорядженні слідчого, оперативних підрозділів знань щодо об'єкта, його призначення, властивостей, ознак, взаємозв'язку з іншими елементами криміналістичної характеристики. Разом із тим слід констатувати відсутність термінологічного визначення бурштину у чинних нормативно-правових актах, яке задовольняло б потреби слідства.

Ступінь розробленості проблеми. За різних часів тема криміналістичної характеристики була предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Так, одними з перших вжили термін «криміналістична характеристика» як наукову категорію у своїх дисертаційних дослідженнях Л. О. Сергєєв (1966), В. Г. Танасевич (1967), О. М. Колесниченко (1976). Значний внесок у розробку концептуальних засад криміналістичної характеристики зробили такі вчені, як В. А. Журавель, В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько, Б. В. Щур. У сфері розслідування екологічних злочинів слід відзначити праці авторського колективу за редакцією Г. А. Матусовського, В. О. Коновалової «Екологічні злочини: кваліфікація і методика розслідування» (1994), С. О. Книженко «Криміналістична характеристика та основні положення розслідування екологічних злочинів» (2004) та О. В. Одерія «Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля» (2015).

Мета статті полягає у вивченні криміналістичних особливостей предмета злочинного посягання при незаконному видобуванні бурштину та розробці нормативно-правового визначення бурштину для підвищення рівня відшкодування шкоди у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначає В. А. Журавель, «криміналістична характеристика злочинів» є інформаційна модель, що відбиває якісно-кількісні показники ретроспективної спрямованості про типові ознаки, що притаманні певному масиву злочинів, а також специфічні, які дозволяють відрізнити їх від інших груп злочинів. Структуру криміналістичної характеристики злочинів утворює система елементів, кожен з яких здатний вплинути на: вирішення загальних питань досудового слідства; висунення версій; визначення напрямів розслідування; формування алгоритму дій слідчого; прогнозування можливої доказової поведінки злочинця; розробку системи типових версій тощо» [4, с. 156]. Основні типові елементи криміналістичної характеристики для всіх злочинів виділили О. Н. Колесниченко та В. О. Коновалова. До них належать: 1) спосіб злочину (у широкому розумінні); 2) місце та обстановка вчинення злочину; 3) час вчинення злочину; 4) знаряддя і засоби вчинення злочину; 5) предмет злочинного посягання; 6) особа потерпілого; 7) особа, яка вчинила злочин; 8) сліди злочинного діяння [5, с. 22]. «У криміналістиці під предметом злочинних посягань слід розуміти різноманітні фізичні об'єкти, що характеризуються ознаками їх агрегатного стану, споживчим призначенням, фізико-хімічними властивостями» [6, с. 268], які несуть доказову та орієнтуючу інформацію для розслідування злочину та мають, як справедливо стверджує В. Ю. Шепітько, «ознаки, що можуть мати різні зв'язки, наприклад: предмет посягання – способи вчинення злочину – особа злочинця» [7, с. 18]. «Відомості про особливості предмета детермінують дії злочинців із підготовки, вчинення і приховування злочину, які, у свою чергу, пов'язані з утворенням певних слідів – джерел доказів» [8, с. 43]. Як зазначає В. О. Образцов, «криміналістична значущість вивчення об'єкта посягання зумовлена перш за все тим, що вплив злочинця на цей об'єкт пов'язаний із виникненням різних змін. Ці зміни локалізу-

ються: 1) на місці злочинної події; 2) на самому предметі та його частинах; 3) у місцях подальшого його знаходження, приховування, реалізації; 4) на злочинцеві (його тілі, одязі тощо); 5) на знаряддя злочину, технічних засобах, що використовувалися злочинцем» [9, с. 39–40].

Предмет злочинного посягання у криміналістичній характеристиці методики розслідування незаконного видобування бурштину є основним елементом, що підлягає доказуванню. Для успішного виявлення, розкриття та розслідування цієї категорії злочинів органам досудового розслідування необхідно запропонувати детальну характеристику предмета злочинного посягання.

Предметом злочинного посягання за частинами 2, 3, 4 ст. 240 КК України є корисні копалини, у тому числі бурштин. Слід відмітити, що сфера правового регулювання видобування бурштину заснована насамперед на конституційних положеннях. Так, надра згідно з положеннями ст. 13 Конституції України є об'єктами права власності Українського народу та у сучасних умовах соціально-економічного розвитку держави мають важливе стратегічне значення. Надра – це частина земної кори, що розташована під поверхнею суші та дном водоймищ і простягається до глибин, доступних для геологічного вивчення й освоєння [10]. Складовою частиною надр є корисні копалини – природні мінеральні речовини, що можуть використовуватися безпосередньо або після їх обробки [11]; за своїм значенням вони поділяються на корисні копалини загальнодержавного і місцевого значення [10], що визначено переліком корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення. Відповідно до Закону України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними» від 18 листопада 1997 р. [12] та постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення» від 12 грудня 1994 р. № 827 [13] бурштин належить до корисних копалин загальнодержавного значення та є дорогоцінним камінням органогенного утворення. У законодавстві України за незаконне видобування корисних копалин місцевого значення передбачена адміністративна відповідальність (ст. 57 КУпАП), а за неза-

конне видобування корисних копалин загальнодержавного значення – кримінальна відповідальність (ст. 240 КК України). Аналіз судово-слідчої практики свідчить про відсутність єдиного підходу до відображення у процесуальних документах одного і того самого об'єкта – бурштину.

«Відповідно до сучасних наукознавчих поглядів мова наукової теорії має виконувати низку функцій: комунікативно-інформаційну; думкооформляючу; об'єднувально-регламентуючу. На жаль, на теперішній час при зіставленні термінології різних наук виявляється неоднакове ставлення вчених до термінологічних одиниць, у результаті чого виникають різні тлумачення одних і тих самих понять, що перешкоджають однозначному трактуванню термінів» [14, с. 42]. Дефініції бурштину та бурштину-сирцю визначені Інструкцією із застосування класифікації запасів і ресурсів корисних копалин Державного фонду надр до родовищ бурштину», затвердженою наказом Державної комісії України по запасах корисних копалин від 10 лютого 2003 р. №29 (далі – Інструкція). Так відповідно до цієї Інструкції бурштин – збірний термін, що об'єднує різновиди викопних смол, придатних для використання в ювелірно-виробній, хімічній, фармацевтичній та інших галузях виробництва. Бурштин-сирець – товарна продукція гірничо-збагачувального виробництва, що вироблена на підприємстві й підготовлена до реалізації відповідно до вимог ТУ У 13970826.003–2000 «Бурштин», затверджених Генеральним директором ДП «Укрбурштин» від 26 грудня 2000 р. та зареєстрованих Рівненським державним центром стандартизації, метрології та сертифікації 14 лютого 2001 р. за №097/000638 [15].

Безуспішність спроб законодавчого врегулювання незаконно видобування бурштину тривалий час обмежується лише внесенням на розгляд до Парламенту VIII скликання проектів Законів України «Про особливості видобутку бурштину-сирцю на родовищах і проявах, які не мають промислового значення» від 10 грудня 2014 р. № 1351, «Про видобування та реалізацію бурштину» від 26 грудня 2014 р. № 1351-1, що був відхилений 7 лютого 2017 р. у другому читанні, та «Про особливості виробництва та обігу дорогоцінного каміння органогенного утворення» від 23 лютого 2017 р. № 6123.

Термінологічні визначення бурштину, запропоновані у згаданих законопроектах, а саме: «бурштин-сирець – природна органічна сполука, збірний термін, що об'єднує різновиди викопних скам'янілих смол хвойних дерев» [16], та «бурштин (бурштин-сирець) – корисна копалина, викопна смола із вмістом сукцинатної кислоти 3–9%, придатна для використання в ювелірній, хімічній, фармацевтичній та інших галузях промисловості» [17; 18], не суттєво відрізняються від визначення бурштину, викладеного в Інструкції [15], та не відповідають реаліям кон'юнктури світового ринку. Однак нові можливості створюють нові виклики. Так, зі вступом до Всесвітньої торговельної організації та інтеграції до Європейського Союзу Україна бере зобов'язання з упровадження міжнародних стандартів торгівлі, що повною мірою повинно відбиватися у законопроектній діяльності. На жаль, слід констатувати, що термінологічні визначення у проекті Закону України «Про особливості видобутку бурштину-сирцю на родовищах і проявах, які не мають промислового значення» від 10 грудня 2014 р. № 1351 у повному обсязі не формують індивідуальні ознаки, які відображали б властивості об'єкта, його поділ на класи, критерії віднесення до унікальних бурштинових утворень та ін., у зв'язку з чим для законодавчого врегулювання та наближення термінологічних визначень до міжнародних стандартів вважаємо за необхідне певним чином уточнити дефініції, запропоновані законопроектом. Це дозволить, по-перше, підвищити рівень відшкодування шкоди, завданої державі, за незаконне видобування бурштину у кримінальних провадженнях до фактичної ринкової ціни (наприклад, у вироку Сарненського районного суду Рівненської області по справі № 572/5182/14-к від 27 квітня 2015 р. вартість за 81 камінь бурштину загальною вагою 226,94 г складала лише 115,04 грн [19]); по-друге, підвищити суму надходжень коштів до бюджету за видобування та реалізацію бурштину у сфері вільного його обігу (унікальних бурштинових утворень, інклюзив).

Заслуговує на підтримку позиція О. П. Біліченка, який наголошує на тому, що «історично склалося, що будь-які викопні смоли незалежно від їх походження, будови та властивостей називали бурштином, незважаючи на те, що цей термін у літературі не має

однозначного тлумачення. Проте об'єднання під одним терміном будь-яких викопних смол без урахування їх фізичних та хімічних особливостей є не виправданим з наукової точки зору. Тому з метою ліквідації неточності щодо наукової термінології багато дослідників дотримуються рекомендацій Експертної кваліфікаційної комісії Міжнародної бурштинової асоціації (Expert Commission on Qualification of the International Amber Association) щодо використання терміна «бурштин» як синоніма терміна «сукцинит». Для викопних смол, що не відповідають фізичним та хімічним властивостям сукциниту, доцільно застосовувати термін «бурштиноподібні, або викопні смоли» [20, с. 4].

Отже, уніфікуючи термін «бурштин», ми пропонуємо закріпити у нормативно-правових актах такі визначення та класифікацію. Класифікація бурштину (Бурштиноподібні викопні смоли): Бурштин – природна викопна смола (сукцинит), що має компоненти, придатні для використання в ювелірно-виробничій, хімічній, фармацевтичній та інших галузях виробництва. Бурштин інклюзив – різновид бурштину з органічними включеннями, порожнинами з водою, повітрям у середині. Бурштиноподібні викопні смоли – збірний термін, що об'єднує різновиди викопних смол (за винятком бурштину), що мають корисні компоненти, придатні для використання в ювелірно-виробничій, хімічній, фармацевтичній та інших галузях виробництва. Унікальне бурштинове утворення – бурштин та бурштиноподібні викопні смоли масою понад 1 000 г та монолітні за своєю структурою (не менше 80%), що не містять наскрізних раковин, візуальних тріщин, які загрожують цілісності зразка. За обробкою: бурштин (бурштиноподібні викопні смоли) у природному або обробленому стані.

Взаємозв'язок предмета злочинного посягання (бурштину) з іншими елементами криміналістичної характеристики суттєво пояснює відомості слідового характеру: а) про знаряддя видобування (виходячи з кількості та розміру – мотопомпа, кирка тощо); б) про місце видобутку (видобування за рахунок мотопомпи має місце лише біля водойм); в) про охорону території або обмеженого простору розробки родовища корисних копалин (територія розвідувальної ділянки, родовища тощо); г) про особу злочинця: чи здійснював

злочин одноосібно або в групі осіб (виходячи з обсягу видобутку, факту використання транспорту, залучення до злочину представників правоохоронних органів тощо); г) про наявність або відсутність злочинного чи професійного досвіду (визначається за способом видобування і приховування викраденого, способом маскування, вживання аргі тощо). Найбільш тісний взаємозв'язок предмет злочинного посягання має з місцем вчинення злочину. У зв'язку з особливостями природного формування бурштину місцем його найбільшого залягання є «олігоценіві кварцові піски на глибині від 2,5 до 10 м від земної поверхні, що мають сумарну потужність 0,5–5,0 м у межах Прип'ятського бурштиноносного басейну» [21, с. 30]. Інакше кажучи, бурштин знаходиться у місцях залягання блакитної глини. Основні поклади бурштину розміщені в північно-західних районах Рівненської області, а саме: Сарненському, Дубровицькому та Володимирецькому районах, дещо менше на півночі Житомирської області: Олевський, Коростенський райони, а також Київської області [22, с. 381].

На сьогодні викликають занепокоєння випадки незаконного видобування бурштину в зоні ЧАЕС. Так, за 2016 р., біля відселеного с. Терехи, а також поблизу с. Кливини було виявлено два випадки проникнення у зону відчуження «старателів сонячного каміння» [23]. В Україні всього чотири підприємства мають дозвіл на видобування корисних копалин (промислово розробку родовищ) [24].

Окремо зазначимо активізацію транснаціональної злочинності у придбанні та подальшій контрабанді бурштину, так званих «Східних кур'єрів» [25], «покупців Заходу», «агентів китайської бурштинової мафії» [26], які організують його транспортування авіасполученням до Туреччини, країн Західної Європи, Китаю, США. Переважна більшість винних – це громадяни України, Польщі, Китаю, Туреччини. Злочинці, маючи на меті протидіяти розслідуванню слідства, маскують злочинну діяльність різним шляхом. Одним із найрозповсюдженіших є використання аргі (наприклад, у ході обшуку у житловому будинку, крім речей указаних в ухвалі слідчого судді, виявлено та вилучено предмети (каміння), зовні схожі на бурштин, загальною вагою бруто 20 кг, 8 купюр номіналом 100 доларів США, а також аркуш паперу з написами: «2» – 150;

«5» – 400; «10» – 1300; «20» – 3300; «50» – 4500; «100» – 5600; «скло – 1000» [27]).

Арго (фр. *argot* – жаргон, первісне – жебрацтво) – «це особлива лексично-семантично-словотвірна система; арго використовують з метою ідентифікації групової належності співрозмовника та конспірації мовлення; арготизми мають особливе емоційно-експресивне забарвлення» [28]. Вважаємо важливим надати перелік таких арготизмів та перекладу слова «бурштин» на іноземні мови (виходячи із кола осіб та країн напрямку контрабанди) для використання під час слідчих (розшукових) дій, насамперед допиту, зняття інформації з каналів зв'язку тощо. Переклад слова «бурштин» на іноземні мови: англійською – *amber* (амбер); турецькою – *kehribar* (кехрібар); польською – *bursztyн* (бурштин); китайською – 琥珀; *hǔpò* (ху пхò). За предметом злочинного посягання арготизми, що використовують злочинці при незаконному видобування бурштину, можна розподілити на ті, що відображають якісні та кількісні показники. Якісні показники: «скло», «скля», «мат», «жужель» – бурштин низької якості; «куля», «шар», «капля», «шарік» – бурштин оброблений у сферичній формі. За кількісними показниками: «мінус», «семечка» – бурштин вагою менше 2 грамів; «двійка» – 2–4 грами; «п'ятірка» – бурштин вагою 5–10 грам; «десятка» – бурштин вагою 10–20 грам; «двадцятка» – бурштин вагою 20–50 грам; «п'ятдесятка» – бурштин вагою 50–100 грам; «сотка» – бурштин вагою 100–200 грам; «балабаха» – бурштин вагою більше 500 грам.

З урахуванням спроб підмінити предмет злочинного посягання з боку співробітників правоохоронних органів, злочинців [29; 30; 31] важливого значення під час слідчих (розшукових) дій набуває правильність вербального фіксування предмета злочинного посягання за його ознаками з метою попередження подальшої підміни. Р. С. Белкін пише, що «ознака невід'ємна від самого об'єкта і може бути використана для його ототожнення. Кожен об'єкт матеріального світу володіє сумою властивостей. Ці властивості характеризують зовнішню будову об'єкта, його форму, розміри, матеріал, з якого складається об'єкт, тощо. Об'єкт у достатній мірі може бути охарактеризований комплексом ознак, що дають необхідне уявлення про нього. Як ідентифікаційні можуть виступати ознаки зовніш-

ньою будови предмета або його внутрішні властивості: хімічний склад, щільність, твердість» [32, с. 94].

Варто наголосити на тому, що бурштин (сукциніт) належить до тих об'єктів, які мають різноманітні форми, колір, ступінь прозорості, що викликає складнощі ідентифікації, відмежування від інших об'єктів, якщо не залучати спеціаліста або експерта-геолога. Ідентифікаційні ознаки бурштину (сукциніту) можна поділити: за кольором, ступенем прозорості, фракцією (вагою), формою, люмінесценцією, інклюзом. За кольором: забарвлення прозорих різновидів – лимонно-жовтий, жовто-солом'яний, блідо-жовтий, жовто-червоний різних відтінків, жовто-зелений; забарвлення непрозорих різновидів – лимонно-жовтий, білий, коричневий, сірий, червоно-коричневий, оранжевий, червоно-бурий. Трапляються й сині та унікальні світло-зелені бурштини (характерні для Клесівсько-Пержанської зони) [33, с. 252]. За ступенем прозорості: «прозорий різних відтінків жовтого кольору та безбарвний; димчастий – злегка мутнуватий, місцями прозорий; бастард – середньої прозорості жовтого кольору з темними відтінком і чорними плямами; кістяний – непрозорий, кольору слонової кістки, м'який; пінистий – непрозорий, пористий, світлий, нагадує піну, що застигла» [34, с. 48]. За фракцією (вагою): середні лінійні розміри шматків поліського та дніпровського бурштину від 1 до 10 см, маса до кількох сотень грамів. Великі індивіди, масою 0,5 кг і більше, є вкрай рідкісними. За формою бурштин дуже різноманітний. Переважно це витягнуті та сплющені шматки з нерівною кавернозною поверхнею, кутасті, інколи – заокруглені або овальні індивіди, які мають багаточарову оолітово-шкарлупувату будову [35, с. 129]. За люмінесценцію: «прозорі бурштини в ультрафіолетових променях мають блакитне світіння різної інтенсивності. Зі зменшенням прозорості воно слабшає. Димчасті бурштини люмінесціюють блідо-блакитним кольором, у ньому добре видно струменистість та помутніння. Бастард світиться матово-білим кольором з помітним жовтуватим відтінком. Кістяні бурштини (кольору слонової кістки) люмінесціюють білим, матово-білим з м'яким блакитним чи блакитно-білим відтінком. Кістяні ледь жовтуваті й пінисті бурштини світяться матовим жовтувато-білим кольором» [36, с. 102]. Інклюз – це бурштин з органіч-

ними включеннями рослинного та тваринного світу, порожнинами з водою, повітрям у середині.

Висновки. Грунтуючись на матеріалах судово-слідчої практики та концептуальних основах криміналістичної характеристики, доцільно відзначити, що предмет злочинного посягання має взаємозалежність з місцем вчинення злочину – родовища кварцових пісків у межах Прип'ятського бурштиноносного басейну. Насамперед така взаємозалежність зумовлена процесом формування протягом багатьох років у навколишньому середовищі бурштину. У свою чергу, місце вчинення злочину детермінує дії злочинців щодо вибору технологічної сторони способу вчинення злочину. Беручи до уваги фізико-хімічні властивості бурштину, наголосимо на тому, що великі зразки знаходяться переважно на великій глибині, та видобування їх можливе лише механічним способом (кирка, лопата тощо), бурштин меншого розміру видобувається переважно технологічним способом (мотопомпою). Це потребує більшої кількості знаряддя та співучасників. Для задоволення потреб слідчо-оперативних підрозділів під час проведення зняття інформації з каналів зв'язку слід навести перелік арготизмів та переклад слова «бурштин» на іноземні мови з перспективою подальшого упорядкування повного переліку арготизмів (знарядь, місць злочинів тощо), що використовують злочинці під час незаконного видобуванням бурштину. З метою попередження подальшої підміни бурштину, зауважимо на доцільності використання під час вербального фіксування виявлених речових доказів наведені нами ідентифікаційні ознаки. Для підвищення рівня відшкодування збитків у кримінальних провадженнях слід запропонувати до наукового обговорення проект законодавчого визначення бурштину та класифікації останнього.

Перелік літератури

1. Стратегія національної безпеки України: затв. Указом Президента України від 26 трав. 2015 р. №287/2015. Дата оновлення: 26.05.2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (дата звернення: 27.06.2017).

2. Обсяг незаконного видобутку бурштину сягає 300 тонн на рік – Світлана Коломієць. URL: <https://dt.ua/UKRAINE/v-ukrayini-schorichno>

vidobuvayut-do-300-tonn-nelegalnogo-burshtinu-minekologiyi-200809_.html (дата звернення: 27.06.2017).

3. Державне сховище дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння України: Інформ. лист ДП від 4 груд. 2015 р. № 72003-01-05/473. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/wcadr_document?DOCUMENT_ID=70467&DOCUMENT_TYPE=2 (дата звернення: 27.06.2017).

4. Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції: монографія. Харків: Апостіль, 2012. 304 с.

5. Колесниченко А. Н., Коновалова В. Е. Криминалистическая характеристика преступлений: учеб. пособие Харьков: Юрид. ин-т, 1985. 93 с.

6. Салтевський М. В. Криміналістика: підручник: у 2 ч. Ч. 2. Харьков: Консум, 2001. 528 с.

7. Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики: монографія / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків: Право, 2006. 624 с.

8. Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва: монографія. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. 336 с.

9. Криминалістика / под ред. В. А. Образцова. М.: Юристь, 1997. 760 с.

10. Кодекс України про надра: Закон України від 27 липня 1994 р. № 132/94-ВР. Дата оновлення: 01.01.2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/132/94-вр> (дата звернення: 27.06.2017).

11. Гірничий закон України: Закон України від 6 жовт. 1999 р. № 1127-XIV. Дата оновлення: 05.04.2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1127-14> (дата звернення: 27.06.2017).

12. Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними: Закон України від 18 листоп. 1997 р. № 637/97-ВР. Дата оновлення: 28.12.2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/637/97-вр> (дата звернення: 27.06.2017).

13. Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення: постанова Каб. Міністрів України від 12 груд. 1994 р. № 827. Дата оновлення: 13.01.2012. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/827-94-п> (дата звернення: 27.06.2017).

14. Волчецкая Т. С. Криминалистическая ситуалогия: монографія / под ред. Н. П. Яблокова. М.; Калининград: Калинингр. ун-т., 1997. 248 с.

15. Інструкція із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ бурштину: затв. наказом Держ. комісії України по запасах корисних копалин від 10 лют. 2003 р. №29. Дата оновлення: 10.02.2003. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0155-03> (дата звернення: 27.06.2017).

16. Про видобування та реалізацію бурштину: проект Закону від 26 груд. 2014 р. № 1351-1. Дата оновлення: 20.11.2015. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?p_f3511=53194 (дата звернення: 27.06.2017).

17. Про особливості видобутку бурштину-сирцю на родовищах і про-явах, які не мають промислового значення: проект Закону від 10 груд. 2014 р. № 1351. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?p_f3511=52817 (дата звернення: 27.06.2017).

18. Про особливості виробництва та обігу дорогоцінного каміння органогенного утворення (доопрацьований): проект Закону від 12 квіт. 2017 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?p_f3511=61207 (дата звернення: 03.07.2017).

19. Вирок Сарненського районного суду Рівненської області від 27.04.2015 р., судова справа № 572/5182/14-к. URL: <http://www.geyestr.court.gov.ua/Review/43862931> (дата звернення: 27.06.2017).

20. Беліченко О. П. Викопні смоли світу. Коштовне та декоративне каміння. *Наук.-практ. журн.* 2012. № 1 (67). С. 4–9.

21. Надточій П. П. Еколого-економічна оцінка впливу діяльності, пов'язаної з незаконним видобуванням бурштину на стан довкілля Житомирщини. *Вісник ЖНАЕУ.* № 1 (47), т. 1. 2015. С. 28–50. URL: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/3398/1/VZNAU_2015_1_1_28-50.pdf (дата звернення: 27.06.2017).

22. Мирослав С., Паранько І., Іванов Є. Географія мінеральних ресурсів України: монографія. Львів: Простір М, 2013. 684 с.

23. Правоохоронці у зоні ЧАЕС затримали дві групи копачів бурштину (фото). *Відділ комунікації поліції Київської області.* Дата оновлення: 29.07.2016. URL: <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1969552> (дата звернення: 27.06.2017).

24. Спецдозволи. *ДНВП «Геоінформ України».* URL: <http://geoinf.kiev.ua/specdozvoli/> (дата звернення: 27.06.2017).

25. Східний кур'єр: Як громадянка Китаю стала жертвою нелегальної торгівлі українським бурштином. *Громадське телебачення.* Дата оновлення: 03.03.2017. URL: <https://hromadske.ua/posts/hromadyanka-kitayu-zniklaskupovuyuchi-nelehalnii-burshtin> (дата звернення: 27.06.2017).

26. Дело о пропаже китайского агента янтарной мафии. *АНТИКОР*. Дата оновлення: 13.03.2017. URL: https://antikor.com.ua/articles/156797-deloo_prorahe_kitajskogo_agenta_jantarnoj_mafii (дата звернення: 27.06.2017).

27. Ухвала Рівненського міського суду від 10 трав. 2016 р., судова справа № 569/5508/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57903854> (дата звернення: 27.06.2017).

28. Шапочка К. А. Загальний і спеціальний сленг у системі субстандартної лексики. *Обрії сучасної лінгвістики*, 2013. Вип. 4. С. 108–114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/obsl_2013_4_22 (дата звернення: 27.06.2017).

29. Вирок Сарненського районного суду Рівненської області від 20 лют. 2014 р., судова справа № 572/5009/13-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37261522> (дата звернення: 27.06.2017).

30. Ухвала Печерського районного суду м. Київ від 3 січ. 2017 р., судова справа № 757/6/17-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63955450> (дата звернення: 27.06.2017).

31. Розслідується факт підміни речових доказів у Рівненському міському відділі міліції (додано ВІДЕО). Прес-служба прокуратури Рівненської області. URL: <http://pro.gov.ua/zmi/1406-rozsliduetsya-fakt-pidmini-rechovikh-dokaziv-u-rivnenskomu-miskomu-viddili-militsiji.html> (дата звернення: 27.06.2017).

32. Криміналістика: учебник / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов и др.; под ред. Р. С. Белкина. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Норма, 2004. 992 с.

33. Ремезова О. О., Лісничий К. М., Штиленко В. Д. Раціональне видобування бурштину в Україні. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку геології: наука й виробництво*: матеріали Міжнародного геологічного форуму (15–20 серп. 2016 р., с. Коблеве, Миколаївська обл., Україна). 2016. С. 251–254. URL: http://ukrdgri.gov.ua/wp-content/uploads/2016/10/tezi_geoforum_2016.pdf (дата звернення: 27.06.2017).

34. Неметалічні і корисні копалини України: підручник / В. А. Михайлов, Г. Ф. Виноградов, М. В. Курило, Л. С. Михайлова та ін. Вид. 2-ге, випр. і допов. Київ: ВЦ «Київ. ун-т», 2007. 503 с.

35. Вишневський О. А., Кушнір С. В. Бурштин України. *Зап. Україн. мінералогіч. т-ва*, 2007. Т. 4. С. 128–130. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/16260/22-Vishnevsky.pdf?sequence=1> (дата звернення: 27.06.2017).

36. Стороженко В. Ф., Пономаренко Г. О. Експертиза ювелірних виробів під час розслідування злочинів: посібник. Харків: Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. 199 с.

Транслітерація переліку літератури

1. Stratehiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy: zatv. Ukazom Prezidenta Ukrainy vid 26.05.2015 r. № 287/2015. Data onovlennia: 26.05.2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>. (Accessed 27.06.2017) [in Ukrainian].
2. Obsiah nezakonnoho vydobutku burshtyna siahaie 300 tonn na rik – Svitlana Kolomiets. Pres-tsentr Minpryrody Ukrainy. URL: <http://www.menr.gov.ua/press-center/news/123-news1/4614-obsiah-nezakonnoho-vydobutku-burshtyna-siahaie-300-ton-na-rik-svitlana-kolomiets>. (Accessed 27.06.2017) [in Ukrainian].
3. Informatsiinyi lyst: DP «Derzhavne skhovyshche dorohotsinnykh metaliv i dorohotsinnoho kaminnia Ukrainy» vid 04.12.2015 r. № 72003-01-05/473. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/weadr_document?DOCUMENT_ID=70467&DOCUMENT_TYPE=2. (Accessed 27.06.2017) [in Ukrainian].
4. Zhuravel, V. A. (2012) Kryminalistychni metodyky: suchasni naukovi kontseptsii: monohrafiia [Criminalistic techniques, modern scientific concepts: monograph]. Kharkiv: Apostyl [in Ukrainian].
5. Kolesnichenko, A. N., Konovalova, V. E. (1985) Kriminalisticheskaya kharakteristika prestupleniy: Ucheb. Posobie. [Criminalistics characterization of crimes: a textbook]. Kharkov: Yurid. in-t [in Russian].
6. Saltevskiy, M. V. (2001) Kryminalistyka : pidruchnyk [Criminalistics: a textbook]. (Vols. 1–2; Vol. 2). Kharkiv: Konsum [in Ukrainian].
7. Shepitko, V. Yu., Konovalova, V. O., Zhuravel, V. A., et al. V. Yu. Shepitka (Ed.) (2006) Rozsliduvannya zlochiniv u sferi gospodarskoyi diyalnosti: okremi kryminalistichni metodiki: monohrafiia. [Investigation of crimes in the sphere of economic activity: some criminalistic techniques : monograph] Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
8. Volobuiev, A. F. (2000) Problemy metodyky rozsliduvannia rozkradania maina v sferi pidpriemnytstva: Monohrafiia. [Problems of investigation methods of property theft in the spheres of entrepreneurship: monograph] Kharkiv: Vyd-vo Un-tu vnutr. Sprav. [in Ukrainian].
9. Obraztsova V. A. (Ed.) (1997) Kriminalistika [Criminalistics] M.: Jurist [in Russian].
10. Kodeks Ukrainy pro nadra: Zakon Ukrainy vid 27.07.1994 r. № 132/94-VR. Data onovlennia: 01.01.2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/132/94-vr>. (Accessed 27.06.2017).

11. Hirnychiy zakon Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 06.10.1999 r. № 1127-XIV. Data onovlennia: 05.04.2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1127-14>. (Accessed 27.06.2017).

12. Pro derzhavne rehuliuiv annia vydobutku, vyrobnytstva i vykorystannia dorohotsinnykh metaliv i dorohotsinnoho kaminnia ta kontrol za operatsiiami z nymy: Zakonu Ukrainy vid 18.11.1997 r. № 637/97-VR. Data onovlennia: 28.12.2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/637/97-vr>. (Accessed 27.06.2017).

13. Pro zatverdzhennia perelikiv korysnykh kopalyn zahalnoderzhavnoho ta mistsevoho znachennia: Postanova KMU vid 12.12.1994 r. № 827. Data onovlennia: 13.01.2012. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/827-94-p>. (Accessed 27.06.2017).

14. Volchetskaia, T. S. (1997) Kriminalisticheskaya situologiya: monografiya. N. P. Jablova (Ed.). [Criminalistics situation science: monograph] Kaliningrad: Kaliningr. un-t [In Russian].

15. Instruktssiia iz zastosuvannia Klasyfikatsii zapasiv i resursiv korysnykh kopalyn derzhavnoho fondu nadr do rodovyshch burshtynu: zatv. Nakazom Derzhavnoi komisii Ukrainy po zapasakh korysnykh kopalyn vid 10.02.2003 r. № 29. Data onovlennia: 10.02.2003. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0155-03>. (Accessed 27.06.2017).

16. Proekt Zakonu pro vydobuvannia ta realizatsiiu burshtynu vid 26.12.2014 r. № 1351-1. Data onovlennia: 20.11.2015. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53194. (Accessed 27.06.2017).

17. Proekt Zakonu pro osoblyvosti vydobutku burshtynu-syrtsiu na rodovyshchakh i proiavakh, yaki ne maiut promyslovoho znachennia vid 10.12.2014 r. № 1351. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52817. (Accessed 27.06.2017).

18. Proekt Zakonu Pro osoblyvosti vyrobnytstva ta obihu dorohotsinnoho kaminnia orhanohennoho utvorennia (doopratsovanyi) vid 12.04.2017 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61207. (Accessed 03.07.2017).

19. Vyrok Sarnenskoho raionnoho sudu Rivnenskoï oblasti vid 27.04.2015 r., sudova sprava № 572/5182/14-k. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43862931>. (Accessed 27.06.2017).

20. Belichenko O. P. (2012) Vykopni smoly svitu. *Koshtovne ta dekoratyvne kaminnia. Naukovo-praktychnyi zhurnal – Precious and decorative stones. Scientific and practical journal*. No. 1 (67) berezen, 4–9 [in Ukrainian].

21. Nadtochii P. P. (2015) Ekolooho-ekonomichna otsinka vplyvu diialnosti, pov'iazanoi z nezakonnym vydobuvanniam burshtynu na stan dovkillia Zhytomyrshchyny. *Visnyk ZhNAEU – Journal of ZNAMEU*, No. 1 (47), Vol.1, 28–50. URL: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/3398/1/VZNAU_2015_1_1_28–50.pdf. (Accessed 27.06.2017) [in Ukrainian].
22. Myroslav S., Paranko I., Ivanov Y. (2013) Heohrafiia mineralnykh resursiv Ukrainy: monohrafiia. [Geography of mineral resources of Ukraine: monograph] Lviv: Prostir M [in Ukrainian].
23. Pravookhorontsi u zoni ChAES zatrymaly dvi hrupy kopachiv burshtynu (foto). Viddil komunikatsii politsii Kyivskoi oblasti. Data onovlennia: 29.07.2016. URL: <https://www.npu.gov.ua /uk/publish/article/1969552>. (Accessed 27.06.2017) [in Ukrainian].
24. Spetsdozvoli. DNVP «Heoinform Ukrainy». URL: <http://geoinf.kiev.ua/specdovzvoli/>. (Accessed 27.06.2017).
25. Skhidnyi kur'ier: Yak hromadianka Kytaiu stala zhertvoiu nelegalnoi torhivli ukrainskym burshtynom. HROMADSKЕ TELEBACHENNIA. Data onovlennia: 03.03.2017. URL: <https://hromadske.ua /posts/hromadyanka-kitayu-znikla-skupovuyuchi-nelegalnii-burshtin>. (Accessed 27.06.2017) [in Ukrainian].
26. Delo o propazhe kitajskogo agenta yantarnoy mafii. ANTIKOR. Data onovlennia: 13.03.2017. URL: https://antikor.com.ua/articles/156797-delo_o_propahe_kitajskogo_agenta_jantarnoj_mafii. (Accessed 27.06.2017) [in Russian].
27. Ukhvala Rivnenskoho miskoho sudu vid 10.05.2016 r., sudova sprava № 569/5508/16-k. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57903854>. (Accessed 27.06.2017).
28. Shapochka K. A. (2013) Zahalnyi i spetsialnyi slenkh u systemi substandartnoi leksyky. *Obrii suchasnoi linhvistyky – Horizons of modern linguistics*. issue 4, 108–114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/obsl_2013_4_22. (Accessed 27.06.2017) [in Ukrainian].
29. Vyrok Sarnenskoho raionnogo sudu Rivnenskoj oblasti vid 20.02.2014 r., sudova sprava № 572/5009/13-k. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37261522>. (Accessed 27.06.2017).
30. Ukhvala Pecherskoho raionnogo sudu m. Kyiev vid 03.01.2017 r., sudova sprava № 757/6/17-k. URL <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63955450>. (Accessed 27.06.2017).
31. Rozsliduietsia fakt pidminy rechovykh dokaziv u Rivnenskomu miskomu viddili militsii (dodano VIDEO). Pres-sluzhba prokuratury Rivnenskoj oblasti URL: <http://pro.gov.ua/zmi/1406-rozsliduietsya-fakt-pidmini-rechovikh->

dokaziv-u-rivnenskomu-miskomu-viddili-militsiji.html. (Accessed 27.06.2017) [in Ukrainian].

32. Aver'yanova T. V., Belkin R. S., Korukhov Yu. G., Rossiyskaya E. R. (2004) Kriminalistika: uchebnik dlya vuzov [Criminalistics: the textbook for high schools] Belkin R. S. (Ed.) part 2. M.: Norma [in Russian].

33. Remezova O. O., Lisnychyi K. M., Shtylenko V. D. (2016). Ratsionalne vydobuvannya burshtynu v Ukraini. Aktualni problemy ta perspektyvy rozvytku heolohii: science and production. Materials of the International Geological Forum (Aug. 15–20, 2016, Koblevo village, Mykolaiv region, Ukraine). 251–254. URL: http://ukrdgri.gov.ua/wp-content/uploads/2016/10/tezi_geoforum_2016.pdf. (Accessed 27.06.2017) [in Ukrainian].

34. Mykhailov, V. A., Vynohradov, H. F., Kurylo, M. V., Mykhailova, L. S. et al. (2007). Nemetalichni i korysni kopalyny Ukrainy: Pidruchnyk. Vydannia 2-e, vypravlene i dopovnene. [Metallic and Nonmetallic Minerals of Ukraine: the textbook. Vol. 2] Kyiv: VTs «Kyivskiy universitet» [in Ukrainian].

35. Vyshnevskiy O. A., Kushnir S. V. (2007) Burshtyn Ukrainy. *Zapysky Ukrainського mineralohichного товариства – Notes of the Ukrainian Mineralogical Society*. Vol. 4., 128–130. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/16260/22-Vishnevsk_y.pdf?sequence=1. (Accessed 27.06.2017) [in Ukrainian].

36. Storozhenko V. F., Ponomarenko H. O. (2008) Ekspertyza yuvelirnykh vyrobiv pid chas rozsliduvannya zlochyniv: posibnyk [Examination of jewelry during the investigation of crimes] Kharkiv: Vyd-vo Khark. nats. un-tu vnur. Sprav [in Ukrainian].

Сілко В. В. Предмет злочинного посягання як елемент криміналістичної характеристики незаконного видобування бурштину

Стаття присвячена дослідженню криміналістичної характеристики предмета злочинного посягання у методиці розслідування незаконного видобування бурштину. Проаналізовано взаємозв'язок предмета злочинного посягання з місцем вчинення злочину, запропоновано проект законодавчого визначення бурштину та класифікацію останнього, проаналізовано та розкрито значення арготизмів щодо предмета злочинного посягання, подано переклад слова «бурштин» на іноземні мови, визначено систему ідентифікаційних ознак бурштину.

Ключові слова: криміналістична характеристика, предмет злочинного посягання, екологічні злочини, бурштин.

Силко В. В. Предмет преступного посягательства как элемент криминалистической характеристики незаконной добычи янтаря

Статья посвящена исследованию криминалистической характеристики предмета преступного посягательства в методике расследования незаконной

добычи янтаря. Проанализирована взаимосвязь предмета преступного посягательства с местом совершения преступления, предложен проект законодательного определения янтаря и классификация последнего, раскрывается значение арготизмов предмета преступного посягательства, предоставлен перевод слова «янтарь» на иностранные языки, определена система идентификационных признаков янтаря.

Ключевые слова: криминалистическая характеристика, предмет преступного посягательства, экологические преступления, янтарь.

Silko V. V. The object of criminal encroachment as an element of criminalistics characteristics of the illegal mining of amber

This article is devoted to the investigation of the criminalistics characterization of the object of criminal encroachment in the method of investigation of illegal amber mining. The article analyzes the interconnection between the object of criminal encroachment and the place where the crime was committed, proposed a legislative definition of amber and the classification of amber, uncovered the meaning of the argotisms of the object of criminal encroachment, provided the translation of «amber» into foreign languages, and defined the system of identification marks of amber.

Key words: criminalistics characteristics, object of criminal encroachment, ecological crimes, amber.

Рекомендовано до опублікування на засіданні лабораторії «Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю» (протокол № 9 від 13.09.2017 р.).

*Рецензент – кандидат юридичних наук, доцент
В. В. Білоус.*